

(NE)MOŽNOST UTEMELJITVE EPISTEMOLOGIJE

Vprašanje o teoretskem statusu epistemologije nikakor ni novo, nasprotno, eksplicitno ali implicitno se pojavlja tako rekoč v vsaki resnejši študiji o epistemologiji ali zgodovini znanosti, naj bo ta splošne, pregledne narave ali osredotočena na kak specifičen epistemološki problem. Nemara velja bolj poudariti besedico implicitno, kajti razprave, ki bi postavljale to vprašanje eksplicitno v ospredje, so vendarle silno redke, čeprav, kot smo dejali, ni malo tistih, ki vprašanje načenjajo mimogrede. Zakaj je tako, je na hitro težko ugotoviti ali odgovoriti. Kakor je na eni strani namreč res, da se primarna in sekundarna literatura s področja epistemologije širi in množi in je malone postala (vsaj v Franciji) že skoraj nova moda in kakor besedo epistemologija zasledimo zdaj že v najbolj nenavadnih povezavah, tako je tudi res, da so teoretske refleksije o epistemologiji še vedno redke. Gotovo je treba takoj nekoliko omejiti naše področje, če nočemo sami zapasti nekakšnemu vsesplošnemu navdušenju nad epistemologijo, ki pa pogosto nima z njo prav nobene zveze in ki se, kot je videti, spreminja v nekakšno epistemolatrijo, kot je to ironično poimenoval D. Lecourt. Tu nam gre torej za epistemologijo strictu sensu, še več, za tisto epistemološko problematiko, katere začetek je mogoče zgodovinsko locirati v opus G. Bachelarda, ki ga štejejo za utemeljitelja, recimo temu »nove« epistemologije. Tu smo seveda naredili krog, saj nismo še nič rekli o tem, kaj epistemologija je, oziroma, če že predpostavljamo neko občo idejo in predstavo o epistemologiji, katera je differentia specifica te »nove« epistemologije. Še več, ali nismo pravzaprav zašli v protislovje, če smo rekli, da nas zanima vprašanje o teoretskem statusu epistemologije, hkrati pa omenili, da nas zanima tista epistemološka linija, katere utemeljitelj je bil Gaston Bachelard. Če je epistemologija bila utemeljena, od kod potem vprašanje njenega teoretskega statusa, saj nekaj, kar je utemeljeno, kar ima svoj temelj, torej stoji na določenem mestu, ima svoj status. Vprašanje pa bi lahko postavili še drugače: ali je mogoče, da je nekaj utemeljeno, hkrati pa nima svojega teoretskega statusa? In navsezadnje, če smo postavili vprašanje po teoretskem statusu, ali je epistemologija potemtakem neka dejavnost, ki v bistvu ni ali še ni teoretska? In če ni teoretska, kakšna potlej?

Očitno je, da bi z vprašanji, retoričnimi in neretoričnimi, lahko nadaljevali v nedogled, ne da bi se primaknili k bistvu zastavljene vprašanja, ki se glasi:

kako je opredeljen ali kako je mogoče opredeliti status epistemologije v polju teorije. Da ne bomo spet zašli v krožno vprašanje, takoj povejmo, da s teorijo pač mislimo tu diskurzivno organizirano in regulirano polje vednosti, ki zaobsega tako znanosti kot filozofijo, se pravi, da jo tu jemljemo v širšem pomenu besede.

Brž ko je vprašanje tako zastavljeno, pa pravzaprav že predpostavlja epistemologijo kot že konstituirano posebno disciplino ali stroko, morda celo posebno vedo, katere status naj bi opredelili, se pravi predvsem določili njeno mesto in njen topos v prostoru teorije, tako v razmerju do znanosti kot v razmerju do filozofije.

Enega od poskusov jasno artikulirati vprašanje statusa epistemologije najdemo tudi v drobni, vendar zgoščeno pisani knjigi *Epistemologija*¹ francoskega filozofa in zgodovinarja logike Roberta Blanchéja, ki je poskusil dati pregled glavnih teoretskih usmeritev, problemov in področij obravnavane epistemologije. V sklepnem poglavju je uvodoma zapisal: »Epistemološki status epistemologije je nedoločen, razdvojen, ker se epistemologija nahaja med svojimi filozofskimi izvori in svojimi neposrednimi stiki z znanostjo.«² Ta ugotovitev seveda ni nova in tudi ne poveč nič novega, poleg tega pa se v podobnih oblikah pojavlja vedno znova včasih kot izraz obžalovanja (epistemologije kot samostojne discipline ni mogoče konstituirati), drugič kot izraz zmagoslavja (epistemologija je zgolj drugo ime za odvečno filozofsko ukvarjanje in razlaganje znanosti). Naposled pa se iz nje izpelje spoznanje, da obstajata dva pristopa k epistemologiji, oziroma, da je epistemologija pravzaprav razcepljena ali razdeljena, kar je tudi Blanchéjeva teza. Ta razcep, dihotomija na t. i. znanstveno epistemologijo in filozofsko epistemologijo pa problem epistemologije prej zakrije kot pa pomaga razjasniti in razrešiti. Blanche sicer poskuša to razdvojitve omiliti in piše, da bi bilo bolje »kot razločevati med znanstveno epistemologijo in filozofsko epistemologijo... razločevati med znanstvenim in filozofskim pristopom k epistemologiji, glede na to, ali se slog, ki je privzet, približuje bolj slogu znanstvenikov ali bolj slogu filozofov.« In nadaljuje: »Brez dvoma pa bi bilo še bolj razločevati med tem, kar bi lahko imenovali interna in obvezna (obligée) epistemologija in eksterna in fakultativna epistemologija.«³ Pod interno ali obvezno epistemologijo Blanché razume tisto epistemologijo, ki se poraja takorekoč sproti, v teku znanstvenikovega dela in ki jo sprožajo in zahtevajo problemi, ki se postavljajo prav znotraj njegove znanosti. Je priložnostnega značaja s tendenco, da se integrira v znanstveno delo. Druga vrsta epistemologije, eksterna in fakultativna, pa je po Blanchéjevih besedah bolj odmaknjena (detachée), izvaja pa se namerno in po prostovoljni odločitvi. Zanj je torej mogoče reči, da je v večji meri filozofska in da jo spodbuja in vodi bolj spekulativni interes kot pa notranji problemi znanstvenega dela. Po teh splošnih karakterizacijah in oznakah bi seveda pričakovali podrobnejšo razlago teoretskih instrumentov, s katerimi naj bi operirali obe epistemologiji ali vsaj podrobnejšo interpretacijo funkcij in ciljev obeh epistemologij, na podlagi česar bi lahko presojali tako pozitivnost take opredelitve kot njeno smotrnost, vendar Blanché svoje delitve niti ne razvije niti ne kako drugače utemelji. Še več, zdi se nam, da je taka delitev v osnovi problematična, če že ne protislovna, zlasti zato, ker njegova t. i. interna epistemologija, ki se z njo v svojem delu znanstvenik obvezno srečuje, s katero pa se po Blanchéju ukvarja

¹ R. Blanché: *L'épistemologie*, P.U.F., Paris 1972.

² Op. cit., str. 119.

³ Ibid., str. 33.

»ne da bi želel in skorajda ne da bi vedel«, po teh oznakah prej spominja na Bachelardovo slabo filozofijo znanstvenikov ali na Althusserjevo spontano filozofijo znanstvenikov, ki pa ji ravno ne bi mogli dati epistemološkega predznaka. Gre predvsem za t. i. filozofsko ali kvazifilozofsko samorefleksijo znanstvene dejavnosti, za poskus filozofsko reflektirati znanosti notranje, v sami znanstveni teoretsko-eksperimentalni praksi vznikne probleme, kar pa povleče za sabo vrsto implikacij, ki izhajajo iz preddanih pozicij filozofije, na katero se znanstvenik sklicuje in opira v svojih prizadevanjih razrešiti znanstvene probleme. Z Blanchéjem se je torej mogoče strinjati, da gre tu za refleksijo o znanosti, v katero znanstvenika sili in zavezuje njegova lastna znanstvena praksa, celo brez njegove volje in morda brez njegove zavesti oz. vednosti, ni pa mogoče te in take refleksije označiti za epistemologijo, če je ena osnovnih nalog epistemologije, kot jo je mogoče povzeti iz Bachelardovega dela, obvarovati znanstvenika pred vdorom heterogenih, zunajznanstvenih pojmov v konceptualno mrežo njegove znanstvene prakse. Kar zadeva drugi filozofski pristop k epistemologiji je Blanchéjev tekst še bolj nedoločen; s tem, da tej zvrsti epistemologije nadene ime eksterna in fakultativna, sploh ne pove nič drugega kot to, da je po svojem bistvu nezavezujoča, znanost od zunaj motreča spekulativna dejavnost. In če je njen interes bolj čisto spekulativen, kot pravi Blanché, tudi v tem ne moremo prepoznati epistemologije, marveč prav filozofijo znanosti v tradicionalnem pomenu besede, ki pa ji znanosti ali znanost grobo rečeno služijo kot material in model (zlasti matematika) za konstrukcijo lastnega spekulativnega sistema. Delitev na znanstveno in filozofsko epistemologijo torej problema njenega statusa nikakor ne razreši, ampak ga celo zaplete, ali natančneje rečeno premesti na neko, za sodobno epistemologijo, nepertinentno raven. Toda navzlic temu, da je Blanché v svojem kratkem in zgoščenem pregledu težil k objektivnemu in nepristranskemu prikazu epistemologije, njene zgodovine, glavnih usmeritev in problemov, se na koncu le ni mogel izogniti zaključku, ki je razkril njegovo lastno filozofsko prepričanje in pozicijo. Problem je namreč že v samem Blanchéjevem pojmovanju epistemologije, saj kljub temu, da je na začetku, ko je podal terminološko zgodovinsko razlago izraza epistemologija, opozoril na bistvene distinkcije med njegovo rabo v anglosaški filozofski terminologiji (kjer je epistemology sinonim za spoznavno teorijo — theory of knowledge) in na njegove daljne zgodovinske povezave z nemškim izrazom Wissenschaftslehre (ki sicer dobesedno, ne pa smiselno prevede francosko épistémologie), kot tudi na razlike v teoretski in metodološki zasnovi med filozofijo znanosti in epistemologijo, na te razločke v nadaljnjem besedilu »pozabil« ali jih zabil, s tem pa zabil in reduciral predvsem intencijo francoske epistemološke tradicije od Bachelarda naprej, pa tudi v tej epistemološki tradiciji sami navzoča teoretska razhajanja. Zato nas navsezadnje ne preseneti, ko zapiše dva sklepna stavka, da 1. »dokler bodo znanstveniki sami ostali razdvojeni glede problemov filozofske narave, v katera jih zapletajo njihove lastne raziskave, sploh ni mogoče upati, da bi se epistemolog uspel sam iztrgati vsaki filozofski kontaminaciji«. In 2. »da zato še ni treba manj ceniti njegovih naporov, da bi svojo problematiko prenesel z ravni filozofske diskusije na raven znanstvene objektivnosti in kolikor je v tem uspel oceniti, da je dejansko obogatil naše znanje«. ⁴ Blanché je pač prisiljen, četudi s težko prikritim resentimentom, dopustiti navzočnost filozofije v epistemologiji, čeprav teži epistemologija po njegovih besedah k temu, da bi se vzpostavila kot samostojna disci-

⁴ Ibid., str. 124.

plina, se znebila filozofije in njenih kontroverz, si zadala za cilj objektivno preverljiva in splošno veljavna dognanja in tako dobila značaj prave znanosti. V teh izjavah seveda povsem neprikrito razpoznamo nič drugega kot pozitivistično in scientistično gledišče in prepričanje, da je mogoča redukcija filozofije in konstitucija epistemologije kot znanstvenega diskurza o znanosti. Kar pa nas vendarle preseneti je to, da Blanché skoraj v isti sapi, nekaj strani naprej zapiše, da »ne smemo pozabiti, da je znanost sama daleč od tega, da bi bila v celoti znanstvena, v smislu, v katerem ta beseda označuje neko popolnoma objektivno vedenje, ki ne pušča nobenega prostora več za ugovor.«⁵

Pri tem pa ne misli na množstvo še nerazrešenih problemov, ki ravno tvorijo vedno odprto področje raziskovanja. Nasprotno, prav znotraj znanstvene teoretske dejavnosti, prav v samem načinu postavljanja in obravnavanja nekaterih problemov se znanstvenik »znajde pogosto zapleten, čeprav nerad in celo nevede, v vprašanja, katerih narava je očitno filozofska«, in to celo v znanostih, ki so dosegle najvišjo stopnjo znanstvenosti (Blanché navaja primer matematike in kontroverze med empiristi in intuicionisti). Tako Blanché navsezadnje ugotavlja, da ni nobene docela »pozitivne« znanosti, iz katere bi bilo dokončno izključeno sleherno filozofsko sporno vprašanje. To spoznanje pa seveda povleče za sabo analogno ugotovitev tudi za samo epistemologijo, kot jo pojmuje in opredeljuje Blanché, se pravi za epistemologijo, ki je v razmerju do diskurzivne prakse znanosti dojeta kot metadiskurz, kot meta-znanost, ki si zadaje iste znanstvene zahteve kot znanost sama, na katero se nanaša. Za tako dojeta epistemologijo potem seveda velja, da od nje ne moremo terjati višje stopnje pozitivnosti, kot jo je dosegla sama znanost, na katero se ta epistemologija objektivno nanaša. Protislovja, nedoslednosti in zagate, v katere se zapleta Blanchéjev poskus objektivno predočiti in opredeliti epistemološki status same epistemologije, so na eni strani rezultat poskusa oživiti — čeprav na omiljen in modificiran način — pozitivistično redukcijo filozofije (pojmovane kot čisto spekulativne) in njeno razmejitev od znanosti, na drugi strani pa v ta Blanchéjev poskus vdira in ga od znotraj, v njegovem bistvu načenja tisto, kar bi lahko freudovsko imenovali »vrnitev potlačenega«, namreč temeljna spoznanja bachelardovske epistemologije, ki mu vsekakor niso neznana.⁶ Za Bachelarda je namreč obstoj filozofskih razsežnosti in izvorov epistemologije ireduktibilno dejstvo in ena od nalog epistemologije je, da te, večinoma skrite in nemišljene filozofske predpostavke teoretsko reflektira in analizira njihove učinke. Taka epistemološka (auto)refleksija in analiza pa tudi v samem Blanchéjevem projektu znanstvene, obče veljavne in objektivno preverljive epistemologije razkrije nič drugega kot iz specifične filozofske (pozitivistične) pozicije izhajajoče predrazumevanje in pojmovanje znanstvenosti, tj. pozitivnosti te znanstvene epistemologije.

Tako se izkaže, da je za vsak poskus natančnejše opredelitve teoretskega statusa epistemologije, s tem pa seveda tudi njene notranje konstitucije in njenega teoretskega dometa, potrebno najprej preiskati in razčleniti odnose filozofije do znanosti, saj prav narava teh odnosov opredeljuje in določa filo-

⁵ Ibid., str. 119.

⁶ V svoji knjigi Bachelarda večkrat omeni in tudi opozori na nekatere njegove koncepte (npr. na koncept epistemološke ovire in rekurence), simptomatično pa docela prezre druge, npr. koncept epistemološkega preloma, ki je eden temeljnih konceptov Bachelardove epistemologije in s katerim destruiira tako idealistično kot empiristično pojmovanje narave znanstvenega spoznavanja. Vsekakor pa tako Bachelard sam kot tudi tisto, kar lahko imenujemo bachelardovska linija ali tendenca v francoski epistemologiji, po Blanchéjevem prepričanju v njegovi knjigi očitno ne zasluži samostojnega prikaza, vsaj takšnega, kot ga je npr. deležna Piagetova genetična epistemologija.

zofsko predrazumevanje znanosti, ki vzvratno učinkuje na vsako epistemološko podvzetje. To je tudi pot, ki si jo je v svoji knjigi *Tiha filozofija ali kritika filozofij znanosti*⁷ izbral J. T. Desanti. Desanti izhaja iz spoznanja in prepričanja, da je čas filozofije kot nekega primarnega in utemeljevalnega diskurza, ki je sposoben z istim gibom razviti in zapopasti celoto vedenja, njegovo vsebino in temelj obenem, potekel, minil in da diskurz filozofije ni več sposoben enciklopedično povzeti in v filozofski pojmovni sistem integrirati razčlenjeno in disperzno množico posameznih znanstvenih vednosti. To pa seveda ne pomeni, da se je filozofija enkrat za vselej odtegnila razčlenjevanju svojih razmerij do znanosti, saj je vprašanje, ali je to načeloma sploh mogoče, če predpostavljamo, da so tako znanosti kot filozofija vmeščene v širši prostor teorije. Gre le za to, da svoja razmerja oz. odnose z znanostmi dosledno reflektira, premisli, kar pa za filozofijo hkrati pomeni, da mora razčleniti tudi in predvsem forme teh odnosov. Toda ne glede na zgodovinske razlike modusov teh odnosov, je Desanti njihovo osnovno, v vseh preteklih zgodovinskih obdobjih razpoznavno, karakteristiko označil z izrazom interiorizacija, ponotranjenje. V vseh zgodovinskih obdobjih je bil prevladujoč odnos filozofije do znanosti odnos interiorizacije. Znanost je s svojimi notranje razčlenjenimi področji v filozofiji nastopala in se v njej prikazovala kot interiorizirani moment, ki je zgolj regionalno izražal (tj. na svojih specifičnih znanstvenih področjih in v posameznih panogah) univerzalnost in resnico dejansko temeljnega in celoto vedenja zaobsegajočega diskurza — filozofije. V svojem prikazu tradicionalnega odnosa znanosti in filozofije Desanti analizira pet »tipičnih« historičnih oblik te interiorizacije. Najprej navaja Platona, pri katerem je »znanost« interiorizirana v *eidos* in kjer je znanost postavljena na četrto mesto na lestvici, po kateri se človekova duša vzpenja do spoznanja resnično bivajočega. Naslednja zgodovinska forma je interiorizacija v razum (*intellectus*). Tu nastopa odprti univerzum klasičnega razuma kot izvorišče, v katerem se artikulira in kjer najde svoj prvotni temelj in s tem jamstvo svoje objektivnosti in resničnosti diskurz post-galilejske znanosti. S Kantovo kritično filozofijo se spremeni sam način razmerja filozofije do znanosti. V primerjavi z racionalisti (Descartes, Leibniz) Kant do znanosti ni več v notranji, substancialni relaciji, filozof ne nastopa več hkrati v vlogi producenta znanstvenih spoznanj. Do znanosti je v zunanji relaciji, znanost se mu kaže v okvirih že konstituiranih, notranje urejenih sistemov izjav, ki jih je treba razgraditi in raziskati, da bi odkrili notranjo logiko njihove konstitucije, logiko, ki utemeljuje in opredeljuje produktivne norme znanstvenega diskurza. Kantova kritična filozofija se zato najprej usmeri v analizo spoznanja, spoznavnega procesa, da bi odkrila tisti temelj, ki je v znanostih samih nereflektiran, na katerem pa vendarle leži objektivna nujnost in resničnost znanstvenih spoznanj in ki spoznavanje kot tako sploh šele omogoča. Ta konstitutivni temelj znanstvenega spoznavanja in spoznavanja kot takega na sploh odkrije v strukturi transcendentnega subjekta in tu se prvič diskurz znanosti z vso ostrino odcepi od diskurza filozofije, ki pa si zato s toliko večjo prizadevnostjo usvoji specifičen način naziranja, ki ga Desanti imenuje »transcendentalni slog«, in kjer si filozofija poslej prizadeva s stališča subjekta razkriti pogoje možnosti (znanstvenega) vedenja, za katero sicer že dolgo ve, da sâmo producira svoje lastne norme validacije in verifikacije. Tej historični obliki »interiorizacije v subjekt«, sledi Heglov projekt

⁷ J. T. Desanti: *La philosophie silencieuse ou critique des philosophies de la science*, Seuil, Paris 1975.

»interiorizacije v pojem«. Filozofija je zdaj v službi pojma, spoznava in razvija imanentno gibanje pojma. »Razmerje eksteriornosti (razmerje subjekta do objekta) je odpravljeno. Filozofija pomeni umestitev v vsebino vedenja in z istim gibom umestitev v formo pojma«. ⁸ Spekulativna filozofija poraja v svojem avtonomnem gibanju pojmovna določila, v katera je znanstvenik s svojim konceptualnim delom že zajet, ne da bi jih prepoznal. Zato predstavlja v tem smislu »heglovska epistemologija«, »ki išče v pozitivnih znanostih sledi življenja pojma, *excursus*, neko ekscentrično gibanje, ki znova zbira, sredi tistega, kar je kultivirano mišljenje v svojem delu že proizvedlo, lastno vsebino spekulativnega mišljenja«. ⁹

Zadnja tipična zgodovinska oblika interiorizacije, ki jo navaja Desanti, je »interiorizacija v zavest«, ki jo poskuša izvesti Husserl v svoji transcendentalni fenomenologiji in ki predstavlja v osnovi radikalizacijo kantovskega projekta. Ne gre več zgolj za to, da se v transcendentalnem subjektu odkrije spoznavne forme, ki strukturirajo same pogoje možnosti izkustva, temveč se tu polje transcendentalne zavesti s svojo noetično-noematično strukturo pokaže za tisto izvorno polje, v katerem je sploh mogoče doseči absolutnost, to je objektivnost in resničnost spoznanj. Posebne vede tu nastopajo kot znanosti, ki so ujete v naivno ali naravno pozitivnost, ki jo je treba najprej fenomenološko reducirati in lahko veljajo le kot pripravljalna stopnja za edino pravo, strogo znanost, ki je filozofija. V Husserlovi fenomenologiji doseže reduktivni postopek filozofije svojo skrajno razvojno fazo. Tu je poskus interiorizacije speljan do kraja in radikalno, tako da je s fenomenološko metodo najprej nevtralizirana naivna, mundana artikulacija znanstvenih teorij, nato pa njihova vsebina, njihov eidetski preostanek, očiščen vseh predpostavk izročen v polje transcendentalne zavesti. Avtonomija znanosti je odpravljena, konstituirano je izvorno tematsko polje, znotraj katerega je možno na novo zarisati načine konstituiranja posameznih znanosti z njihovimi lastnimi kriteriji racionalnosti vred.

Desantijev izbor tipičnih zgledov filozofskih diskurzov, ki se vzpostavljajo kot samoutemeljevalni in totalizirajoči projekti, kot diskurzi, ki sami producirajo svoje lastne norme, ni naključen. V svojem tekstu izrecno pravi, da to nikakor ne pomeni, da so bili vsi filozofski diskurzi o znanosti reduktivni. Desantijev namen je, da na izbranih primerih pokaže repetitivno, podvojevalno in v svojem bistvu globoko neproduktivno logiko teh diskurzov. Tu zdaj nastopi vprašanje, ali in na kakšen način filozofija sploh še lahko govori o znanostih, če je že enkrat postalo očitno, da ne more ničesar povedati namesto njih, prav tako pa tudi ne brez njih, sama. Kakšno vlogo lahko filozofija še opravlja? Edini možni odgovor na to vprašanje je že vsebovan v zgodovinski analizi odnosov filozofije do znanosti. Filozofiji ostane naloga kritike, ki sestoji v tem, da prepreči in izniči interiorizirajoče in reproduktivne diskurze in ta naloga od filozofije zahteva umestitev v vsebino znanstvenih izjav. Ta naloga terjaja »sistematično destrukcijo procesov importacije, ki v filozofskem diskurzu artikulirajo forme izjav, ki so lastne neki znanosti«. ¹⁰ Desantijeva rešitev — in tega ne skriva — je v bistvu bachelardovska. Od te kritiške funkcije filozofije zahteva najprej filozofsko avtorefleksijo, katere namen je, da v diskurzu o znanosti, to je v epistemologiji, reducira oz. sploh onemogoči učinke filozofskega podvajanja in filozofske derivacije konceptualne vsebine znanosti, da torej

⁸ Op. cit., str. 23.

⁹ Ibid., str. 24.

¹⁰ Ibid., str. 108.

prepreči in onemogoči vsak poskus totalizirajoče reprodukcije korpusa znanstvenih izjav in njihovo uverženje v samoutemeljujoč diskurz filozofije. Epistemologija mora torej v svoj teoretski diskurz, če se hoče izogniti pasti samoutemeljitve in spekulativne reprodukcije, vračunati temeljno in ireduktibilno distanco do teoretske prakse znanosti, mora skratka vzdržati v tej zanjo konstitutivni, nezvedljivi razliki, hkrati pa teoretsko posegati v prostor znanstvenih praks. Diskurz epistemologije je tako od početka ujet v dvojno gibanje, ki ga z isto silo poganja z že konstituirane pozicije filozofije v polje znanstvenega diskurza in obenem iz polja znanstvenega diskurza nazaj v teoretsko polje filozofije. Epistemologija je tako ujeta v neki krožni, ali bolje, oscilacijski proces, v katerem pa sta zanjo konstitutivni obe mirujoči točki, na eni strani epistemološko polje filozofije in, na drugi, epistemično polje znanosti. Epistemološki diskurz torej lahko dobi in ohrani minimum potrebne konsistence in koherence le, če se ne zaustavi v nobeni od obeh skrajnih točk tega epistemološkega nihanja. Zahteva, ki jo je Bachelard postavil pred epistemologije, je torej »nemo-goča« zahteva, brž ko jo motrimo samo z ene ali druge skrajne točke. Toda preden epistemologija sploh pride do konstitutivnega spoznanja o »nemogućnosti« stabilne, enkrat za vselej dane trdne pozicije, mora najprej opraviti avtodekonstruktivni postopek, ki razklene in transformira njeno filozofsko pojmovno optiko, tako da sploh zmore v svoje žarišče ujeti konceptualno vsebino znanstvenih praks v njihovi nezamegljeni »nasebnosti«. Filozofija, ki se hoče vzpostaviti kot epistemološka, mora torej z istim gibom prepoznati svojo konstitutivno distanco do prakse znanosti in hkrati reducirati to svojo distanco na najmanjšo možno mero. Se pravi, mora biti v limiti sposobna prepoznati in pripoznati znanstveni praksi lastno konceptualno polnost. Vprašanje, ki se tu postavi, je zato najprej vprašanje o naravi in značaju te filozofije. Je torej vprašanje o filozofiji, ki v svoji avtorefleksiji spozna, da je vsak reproduktivni in samoutemeljevalni poskus nemogoč, kolikor noče zapasti v katero od zgodovinskih oblik tradicionalnega odnosa filozofije do znanosti, kolikor se noče, v zadnji instanci, zreducirati ali na kako inačico filozofije narave ali na poskus spoznavnoteoretskega utemeljevanja objektivnosti in pozitivnosti vsebine znanstvenih spoznanj. V tem smislu epistemologija ne more biti več »glasna« filozofija znanosti, ki izraža svoja vnaprej vzpostavljena filozofska izhodišča, z njih razvija svoj filozofski diskurz, utemeljuje znanstvenikovo teoretsko prakso in ji podeljuje njen »izvorni« smisel. Epistemologija je lahko samo še — kot je v naslovu svoje knjige zapisal Desanti — »tiha« filozofija, filozofija, ki ne izreka več nobene (znanstvene) resnice, ki ne producira nobene vednosti več, filozofija, ki je epistemološka samo in zgolj kot kritika filozofij znanosti.